

Беззуб І.,
наук. співроб. НЮБ НБУВ

Підстави та наслідки скасування Господарського кодексу України в умовах війни: оцінки експертів.

Опубліковано: Беззуб І. Підстави та наслідки скасування Господарського кодексу України в умовах війни: оцінки експертів // Громадська думка про правотворення. 2023. № 3.

У період воєнного стану, і особливо після закінчення війни, одним з важливих завдань України є забезпечення належного правового регулювання здійснення господарської діяльності та впорядкування змісту господарських відносин. Окрім цього, оновлення цивільного законодавства й узгодження його з європейськими стандартами – серед ключових вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Сьогодні важливо сконцентруватися на питаннях Цивільного кодексу та цивільного законодавства, яке найбільш наближене до кожного з громадян. На прикладі оновлення цивільного законодавства парламент демонструє налаштованість змінювати сучасне законодавство і концептуальні підходи до нього, які ґрунтуються на кращих європейських традиціях, що є передумовою успіху, підкреслив Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук під час участі в експертному обговоренні «Оновлення цивільного законодавства: досвід правозастосування» (17 січня 2023 р.).

Першим кроком на шляху до розвитку цивільного законодавства, як зауважив Р. Стефанчук, стало ухвалення 12 січня 2023 р. в першому читанні проєкту Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період (№ 6013 від 09.09.2021 р.).

Презентуючи цей законопроект, Р. Стефанчук охарактеризував його як механізм, який допоможе «правильно і безболісно навести лад у сфері підприємницької діяльності, уніфікувати організаційно-правові форми юридичних осіб, ввести цивілізовані правові режими на майно, відмовившись від «совкових анахронізмів», яких немає в цивілізованому світі».

Законопроектом, зокрема, передбачається, що:

- приватне підприємство (ПП) як форма ведення бізнесу буде поступово скасована. Таку форму повністю замінить ТОВ;
- поступово перестануть існувати державні, комунальні та спільні комунальні підприємства. Їх теж перетворять на господарські товариства, головною метою яких буде отримання прибутку;
- будуть замінені такі інститути як «право господарського відання» та «право оперативного управління», які зараз використовуються у держсекторі.

Саме ці інститути автори законопроекту характеризують як «совкові анахронізми».

– майно державних та комунальних підприємств можна буде передавати в управління комерційним господарським товариствам на підставі договору. Цікаво, що управління таким майном буде платним, причому за рахунок бюджетних коштів. Оплачуватимуть послуги управителів органи влади та місцевого самоврядування, які передають державне та комунальне майно в комерційне управління;

– буде впроваджено нову організаційно-правову форму – «об'єднання юридичних осіб». З цією метою Цивільний кодекс пропонують доповнити новими нормами щодо корпоративного управління.

Законопроектом також передбачено визнати Господарський кодекс України таким, що втратив чинність.

Щоб не допустити шокового ефекту для бізнесу та держави, законопроект пропонує перехідний період від 5 до 7 років. Передбачається, що в цей період діятимуть спеціальні норми щодо регулювання діяльності підприємств.

Як наголошують автори документа в пояснювальній записці, зміни, передбачені проектом Закону, спрямовані на удосконалення корпоративного управління в юридичних особах, заснованих на державній і комунальній власності, на підвищення інвестиційної привабливості країни, запровадження ефективних механізмів контролю за використанням об'єктів державної та комунальної власності, а також на усунення суперечностей між Цивільним кодексом України та актами спеціального законодавства.

Слід зазначити, що вищевказані нововведення викликали неабиякий резонанс у суспільстві. Серед найбільш обговорюваних новел – скасування Господарського кодексу, ліквідація таких форми діяльності як приватне підприємство (ПП) та державних, комунальних підприємств.

У пояснювальній записці причиною подання законопроекту автори називають резонансну постанову Великої палати Верховного Суду у справі № 916/2813/18 від 29 червня 2021 р., що затвердила правову позицію, згідно з якою ПП – господарське товариство та його слід регулювати аналогічно до ТОВ.

Відповідно до статистичних даних, ПП посідає друге місце за популярністю в рейтингу організаційно-правових форм юридичних осіб в Україні, перше – ТОВ. Тож такі зміни будуть досить відчутними, оскільки кількість ПП в Україні сягає понад 200 тис. (14 % загальної кількості юридичних осіб), зазначив «Урядовому кур'єру» голова правління ГО «Асоціація представників малого та середнього бізнесу міста Києва» М. Тютюнников (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/osoblivosti-regulyuvannya-narodni-obranci-hochut-z>).

Загалом, законодавча неврегульованість діяльності ПП сформувала двояке ставлення до цієї організаційно-правової форми. З одного боку, дехто вважає її досить привабливою, бо можна самостійно прописати всі обрані

засади правового регулювання за відсутності обов'язкових законодавчих вимог. Уникаючи, наприклад, складних механізмів скликання загальних зборів, передбачених для ТОВ. З іншого – недостатній рівень правового регулювання призводить до незахищеності ПП та необхідності максимально деталізовано все прописувати у статуті.

Експерти звертають увагу, що законопроект передбачає примусову реорганізацію в господарські товариства усіх суб'єктів господарювання усіх форм власності, які здійснюють комерційне та некомерційне господарювання у публічному та приватному секторах економіки.

У мирний час можна було б намагатись спрогнозувати та певним чином мінімізувати його шкідливі наслідки. Однак в умовах воєнного стану прийняття такого Закону породжує численні економічні, правові та корупційні ризики, що є прямою загрозою національній безпеці та обороноздатності України, наголошує доктор юридичних наук О. Беляневич. На її думку, цей Закон руйнує правові засади діяльності державного та комунального секторів економіки та буде використаний для найбільш масштабного за період незалежності України перерозподілу публічної власності у позаприватизаційний спосіб.

В умовах воєнного стану здійснити таку реорганізацію всіх діючих підприємств у передбачений Цивільним кодексом спосіб неможливо. Після закінчення так званого «перехідного періоду», поза правовим полем можуть опинитися десятки тисяч суб'єктів – дочірні підприємства, іноземні підприємства, підприємства об'єднань громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації, орендні підприємства, індивідуальні підприємства, сімейні підприємства, спільні підприємства, фермерські господарства, колективні сільськогосподарські підприємства, малі підприємства. Це є прямим порушенням Конституції України (ст. 15) та верховенства права, непропорційним втручанням у підприємницьку діяльність суб'єктів приватного сектору економіки, які через війну зазнають величезних втрат, їх право на мирне володіння майном, стабільність умов господарювання.

Крім того, сьогодні, велика кількість підприємців, власників перелічених видів підприємств або перебувають у лавах ЗСУ, або здійснюють волонтерську діяльність, допомагаючи ЗСУ, а тому не мають можливості займатись реорганізацією цих підприємств.

Тому, впевнена О. Беляневич, будь-яка дестабілізація правової системи в умовах війни та нічим не обґрунтована «реформа» системи юридичних осіб, її непрозорість означає послаблення обороноздатності України та місцевого самоврядування.

Не вщухають дискусії і з приводу доцільності приватизації об'єктів державної власності під час війни з московським агресором.

На думку члена-кореспондента Національної академії правових наук України О. Подцерковного, така трансформаційна процедура, як приватизація, навіть у мирний час викликала багато запитань з огляду на неефективність, непрозорість та корупціогенні чинники. Під час війни приватизація ставить ще

більше запитань, адже світовій економічній історії відома «воєнна націоналізація», а не «воєнна приватизація». Бо під час війни зростає потреба в централізованому управлінні економікою, чого приватний сектор за своєю природою забезпечити не може.

Для прикладу він наводить досвід США під час Другої світової війни, коли в державну власність викупувався в середньому один великий завод на тиждень. Необхідність підтримання зайнятості на виробництвах, які в умовах війни не були здатні забезпечити приватні власники, було одним з основних чинників відповідної економічної політики, не кажучи вже про зростаючі потреби воєнної економіки, які в умовах планування масштабних оборонних капіталовкладень найбільш прогнозовано задовольняє саме державний сектор, наголошує фахівець.

З огляду на цей досвід, зазначає О. Подцерковний, поточні плани уряду щодо приватизації викликають щонайменше запитання про наміри влади забезпечити стійке виконання державною своїх економічних функцій під час війни.

Науковці Інституту економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України звернулися з листом до секретаря РНБО О. Данілова, в якому вказали на величезні загрози для економічної системи держави, що містяться у законопроекті № 6013. Зокрема, як зазначається у листі, законопроект передбачає вжиття заходів, які спрямовані на масштабну дезорганізацію правового регулювання економічних відносин внаслідок скасування Господарського кодексу.

Інститут звертає увагу на численні зауваження до законопроекту № 6013, висловлені Міністерством економіки, Мінагрополітики, Міністерством інфраструктури, МОН, МОЗ, Мінкультом, ФДМУ, ДПС, АМКУ та ін.

Також у листі звертається увага на те, що внаслідок ухвалення законопроекту підприємництвом вважатиметься будь-яка соціальна активність без ознаки прибутковості, що створить масштабну невизначеність у застосування антикорупційного законодавства.

Крім того, за словами науковців, законопроект відкриває шлях для суцільного переділу державної та комунальної власності поза процедурами приватизації в державному секторі економіки.

Ще один наслідок, як вказано у листі, зникнення численних запобіжників від незаконних операцій з державною власністю (лист можна прочитати за посиланням (URL: https://drive.google.com/file/d/1E8AIEfdmywby4tEVyk_aH2-D3QSGwKfG/view)).

Міністерство фінансів України також надало ряд зауважень до положень законопроекту та не підтримав його, оскільки законопроект матиме негативний вплив на показники державного та місцевих бюджетів. Особливо, на переконання міністерства, це стосується новел законопроекту щодо скасування права господарського відання і права оперативного управління на майно державної власності. Реалізація вищезазначених положень законопроекту

приведе до позаприватизаційного відчуження державного майна і, як наслідок, до зменшення надходжень від приватизації державного майна до держбюджету.

У свою чергу старший науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова В. Коверзнев переконаний, що передбачене законопроектом обов'язкове перетворення комунальних підприємств у господарські товариства, які створюються виключно з метою отримання прибутку, не має на меті забезпечення соціальної сфери економіки. Так, законопроект не передбачає додаткові джерела надходження до бюджетів усіх рівнів для компенсації вказаних витрат, що призведе до дефіциту бюджетів або до виникнення заборгованості держави та органів місцевого самоврядування перед суб'єктами комерційної діяльності, які здійснюватимуть управління майном.

Накопичення заборгованості держави та органів місцевого самоврядування за послуги управління надасть суб'єктам комерційної діяльності – управителям майна право стягнути її в судовому порядку, у тому числі, за рахунок переданого їм в управління майна. Внаслідок цього держава та органи місцевого самоврядування будуть примусово позбавлені власної майнової бази, що становить основу діяльності будь-якого суб'єкта правовідносин, і фактично втратять свою правосуб'єктність. Натомість в Україні з'явиться невеличка група «нових олігархів», які отримають у власність державне і комунальне майно, що належить народові і територіальним громадам, на безоплатній основі, додає В. Коверзнев.

Крім цього, впевнений М. Тютюнников, реорганізація державних підприємств у господарські товариства створює ризики втрати державою контролю за підприємствами, приватизацію яких заборонено, що може мати негативні наслідки, зокрема й щодо національної безпеки України, і корупційні ризики щодо передачі контролю за такими державними підприємствами поза механізмом їх приватизації. Він вважає, що заміна права оперативного управління державною (комунальною) власністю надає органам, які прийматимуть відповідні рішення (у проекті чітко не визначені), дискреційні повноваження, що створює корупційні ризики.

На переконання правників, які взяли участь у круглому столі на тему «Законопроект № 6013: підстави та наслідки скасування Господарського кодексу в умовах війни» (16 листопада 2022 р.), документ несе значні ризики для державного та комунального майна, що в умовах війни взагалі є неприпустимим. Фактично відбувається спроба породити суцільну нестабільність у функціонуванні державної і комунальної форм власності.

Додатково експерти звертають увагу на такі ризики законопроекту № 6013 для публічної власності, як: перетворення державних підприємств у підприємницькі суб'єкти, хоча за призначенням та ГК вони є некомерційними, адже працюють не на прибуток, а для оборони, соціальної сфери, комунікацій тощо; відмова від соціально-комунальних зобов'язань, які можуть брати на себе бізнес-структури; утворення законодавчої прогалини у системі форм

державного втручання в економіку, що відкриває шлях до хаотичних неконтрольованих об'єктів в економічній сфері тощо.

Експерти сподіваються, що після подальших читань проекту Закону та внесення до нього правок, текст буде змінено й усунено наявні колізії, але нині аналіз проекту свідчить про суттєву його невідповідність конституційним нормам та необґрунтованість відповідно до об'єктивних обставин. Особливо слід бути обережними у сенсі реформування державних підприємств, бо чимало з них ще й досі мають велике стратегічне значення.

Що стосується пропозиції скасувати Господарський кодекс України (ГК), то обговорення доцільності його існування триває з часу його ухвалення. Прихильники скасування ГК обґрунтовують це наявністю колізій між Цивільним кодексом і Господарським, тим, що таких кодексів нема у розвинених країнах, застарілістю деяких (ще радянських) норм та концепцій. Прихильники позиції подальшого існування кодексу обґрунтовують це тим, що він регулює правовідносини, які не регулюють ні Цивільний, ні інші законодавчі акти. Війна не надовго стримала дискусії між прихильниками скасування ГК і тими, хто категорично проти таких змін.

Представляючи законопроект про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період, ініціатор нового Закону Р. Стефанчук зазначив, що за період існування «Господарський кодекс себе вихолостив повністю і сьогодні є великим ярмом на шиї правозастосовчої практики». І бізнес, і держава лише виграють від модернізації «підприємницького» законодавства, наголосив Р. Стефанчук.

До речі, голова парламенту також розвіяв міфи навколо Закону:

- скасовуючи ГК, ніхто не буде скасовувати спеціальне законодавство у сфері підприємницької діяльності;
- ніхто не скорочуватиме систему господарських судів;
- ніхто не закриватиме кафедри господарського (підприємницького) права на юридичних факультетах, вони й надалі працюватимуть.

Під час обговорення документа народний депутат О. Мережко (фракція «Слуга народу») висловив думку, що саме ГК, який втілює в собі сумнівні концепції радянського права, був перешкодою на шляху розвитку системи приватного права в Україні. Усунення цієї перешкоди сприятиме розвитку права в Україні як невід'ємної складової європейського приватного права, вдосконаленню правового регулювання цивільних і економічних відносин в Україні, заохоченню інвестицій в українську економіку, підкреслив він.

У свою чергу народний депутат Я. Железняк (фракція «Голос») зауважив, що існує дуже мало прикладів, коли ГК допомагав українському бізнесу, натомість є величезна кількість прикладів, коли наявність ГК у нинішньому вигляді заважала, а іноді й руйнувала український бізнес.

Одночасна наявність Цивільного і Господарського кодексів України не могла не призвести до законодавчих колізій, різної правозастосовної практики в

судах через використання неоднакових підходів. Новела щодо скасування ГК викликає гостру дискусію в експертному і правовому середовищах. Тому, на думку заступника керівника Офісу Президента А. Смирнова, підготовка вказаного законопроекту до другого читання потребуватиме зваженого підходу з врахуванням положень Конституції України, міжнародних правових актів, досягнень і тенденцій сучасної цивілістики, дотримання національних традицій та звичаїв задля стабілізації і подальшого розвитку економічних відносин України.

Дійсно, не можна оминати увагою той факт, що законопроект № 6013 було схвалено Комітетом ВРУ з економічного розвитку кулуарно. На засідання не були запрошені ані науковці господарсько-правового напрямку, ані судді господарських судів, арбітражні керуючі, які застосовують цей Закон.

Як вже вище зазначалося, значна кількість правників, фахівців у сфері господарського права, експертів виступають категорично проти скасування ГК, наводячи при цьому свої аргументи.

Так, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. Устименко наголошує на тому, що в умовах воєнного стану особливого значення набуває господарський правопорядок. Роль державного регулювання економіки зараз зростає, і тому скасування ГК в умовах війни – це економічна диверсія.

Такої думки і суддя Північного апеляційного господарського суду М. Барсук. Оскільки ГК забезпечує взаємоузгодженість всіх норм, які регулюють господарсько-правові відносини на території України, то його скасування в умовах воєнного стану буде мати наслідком втрату як систематизованого регулювання господарсько-економічних відносин, так і ускладнення користування споживачем даної сфери правовідносин, що, своєю чергою, призведе до розбалансування правовідносин між підприємствами, створення численних прогалин у законодавстві, здійснить порушення прав та інтересів юридичних осіб та може призвести до негативних наслідків для підприємництва в Україні, переконана суддя.

Про небезпеку руйнування системоутворювальних актів у правовій системі країни, особливо в період війни говорить і О. Подцерковний. За його словами, кожен крок на зміну правил в економіці має бути виваженим та продуманим, що вимагає урахування усіх наслідків законодавчих новел для бізнесу та інвестицій. ГК входить у двадцятку найбільш «читабельних» законодавчих актів на сайті ВР України. Понад 140 разів до нього вносились зміни, що також говорить про його значущість та актуалізацію, зазначив фахівець.

Скасування фундаментального у сфері економічних відносин ГК, впевнена голова Асоціації суддів господарських судів України, голова Південно-західного апеляційного господарського суду Н. Богацька, матиме набагато більші наслідки, ніж охоплюється законопроектом, оскільки це фактично змінює всю правову систему країни та призведе до істотних змін у

судовій практиці. Таку думку також висловив партнер та керівник судової практики ЮФ Navigator Я. Ахрамович.

Згідно з проведеним Міністерством цифрової трансформації опитуванням з початку війни близько 47 % підприємств зупинені або майже зупинені, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються у 85 млрд дол. Здавалось би, що бізнесу і так вистачає економічних проблем, це мало б спонукати законодавців знаходити шляхи підтримки економіки.

Натомість законопроектом пропонується змінити 25 надважливих нормативних актів та скасувати ГК, що призведе до розбалансування і так недосконалої системи регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності.

Особливо слід звернути увагу на те, що нововведення співпадуть з післявоєнним відновлювальним періодом для країни. Господарська юрисдикція займає одне з основних місць у системі судоустрою України. Тому, підкреслив голова Верховного Суду В. Князев, від її діяльності, серед іншого, залежить інвестиційна привабливість нашої держави, а відтак, і місце України на міжнародній арені.

На переконання голови Антимонопольного комітету України О. Піщанської, інвестори не будуть давати коштів, якщо не розумітимуть стабільних правил здійснення господарської діяльності на території України.

16 листопада 2022 р. Асоціацією розвитку суддівського самоврядування України, за участі представників суддівської, адвокатської, наукової спільноти на базі Господарського суду Одеської області було проведено круглий стіл на тему «Законопроект 6013: підстави та наслідки скасування Господарського кодексу в умовах війни».

Правова спільнота суддів, адвокатів і науковців категорично не сприймає спроби декодифікації господарського законодавства. Тим більше без обговорення і заслуховування експертних думок тих, хто безпосередньо займається застосуванням господарського законодавства. Особливо в умовах війни і без жодного економічного обґрунтування та оцінки ефективності цього Закону, користі від таких дій для країни. Навпаки, на переконання правників, законопроектом № 6013 буде завдано непоправної шкоди економіці України, яка і так переживає дуже важкі часи економічної і енергетичної кризи та намагається триматись в умовах повномасштабної війни.

Під час виступу на круглому столі «Актуальні питання господарського судочинства» (2 грудня 2022 р.) В. Устименко зазначив, що на запит законодавця було надано експертний висновок Національної академії наук України, який свідчить про те, що законопроект має техніко-юридичні вади, які неможливо вирішити за рахунок законодавчої техніки, суперечить євроінтеграції України тощо. Загалом, виокремлено п'ять блоків вад. Зокрема, законопроект про скасування ГК: не відповідає Конституції України та принципу верховенства права; створює загрозу національній та економічній безпеці в умовах воєнного стану; характеризується високою ймовірністю

корупційних ризиків; суперечить міжнародним зобов'язанням України, зокрема стосовно виконання вимог до правової системи нашої держави, вимог як до кандидата до ЄС тощо; порушує принципи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності.

Також законопроект суперечить позиціям Конституційного Суду України, може привести до руйнівних наслідків як у правовій системі, так і в економіці держави, особливо під час війни. За його словами, скасуванням ГК створюються передумови для повторення помилок країн з диктаторськими режимами.

Свою позицію виклало Національне агентство запобігання корупції, вказавши на виявлені численні корупціогенні фактори законопроекту № 6013. Проти нього висловилися Фонд держмайна України та Асоціація міст України.

Голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), К. Ущатовський 31 січня 2023 р. звернувся до Комітету Верховної Ради України з пропозиціями про внесення правок до законопроекту про скасування Господарського кодексу № 6013 на 25 аркушах. Суть правок зводиться до того, що відсутнє чітке регулювання щодо підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Слід погодитися, що і ГК України не є ідеальним, він містить окремі застарілі положення та дублювання з іншими законами, окремі суперечності.

Однак чи доречно їх виправляти такою крайньою мірою, як скасування ГК, запитує голова Комітету господарського права та процесу НААУ Г. Осетинська. На її думку, дубльовані норми можна прибрати шляхом внесення відповідних змін до вже існуючого ГК на ряду із системним аналізом аналогічних норм, врегульованих іншими кодексами та законодавчими актами України.

Треба визнати, що беззаперечним доводом на користь діючого кодексу є регулювання ним тих відносин, які мають певний публічно-правовий елемент і апріорі не можуть бути імплементовані в цивільне законодавство – це порядок участі держави й місцевого самоврядування у сфері господарювання, захист від монополізму, підтримка промисловості тощо.

ГК потребує саме доопрацювання, але ніяким чином не скасування, а модернізація господарського законодавства можлива лише за умови комплексного, системного підходу, зазначає Г. Осетинська.

О. Подцерковний також переконаний, що на сьогодні безвідповідально ставити питання про скасування усього кодексу, примушуючи бізнес до величезних тягот реорганізаційних процедур. Оскільки перетворення потребуватимуть 250 тис. приватних та дочірніх підприємств, 40 тис. фермерських господарств, десятки тисяч інших суб'єктів. І справа не лише у витратах, які буде нести знесилений війною бізнес. Справа у здоровому глузді, дбайливості про економіку та врахуванні принципу пропорційності.

Зрозуміло, що прийняття будь-якого закону передбачає зміни, внесення доповнень або втрату чинності низки законодавчих та інших нормативно-

правових актів, але ж така масштабна трансформація правового регулювання основоположного інституту економічної системи країни – підприємництва в умовах війни, переконана Н. Богацька, безумовно, збільшить підприємницькі ризики і негативно вплине на соціально-економічну ситуацію в країні загалом, і буде не конструктивним, а деструктивним фактором.

Однозначно, зміни потрібні, але вони повинні бути поступальними, виваженими та продуманими і, звичайно, не в умовах воєнного часу.

Дійсно, завдання осучаснення ГК України та його відповідності сучасним запитам регулювання підприємницької діяльності слід розв'язувати не через необхідність скасування кодифікованого акту, а шляхом його системної зміни: прибирання норм, які дублюються із ЦК України, встановлення правовідносин, на які поширюється ГК України, виключення бланкетних декларативних норм, або тих, що регулюються спеціальним законодавством, встановлення норм правової поведінки, які є спеціальними для більшості суб'єктів господарювання.

Існування оновленого ГК України дасть змогу більш ефективно врегулювати і зафіксувати специфіку господарських правовідносин, які відрізняються від цивільних.

До речі, 16 січня 2023 р. на сайті ВРУ з'явилася петиція авторства експерта з корпоративних фінансів О. Загнітка про необхідність розробити нову редакцію Господарського кодексу України, яка б врахувала нову парадигму економічної науки та майбутнє членство України в ЄС, відхиливши при цьому законопроект № 6013.

Відтак, інтереси національної безпеки України вимагають, щоб проект Закону № 6013 як мінімум було винесено на широке фахове і громадське обговорення, оскільки він зачіпає життєві інтереси мільйонів громадян і є потенційно небезпечним з точки зору забезпечення державного суверенітету України, переконаний заслужений юрист України, народний депутат III скликання О. Ющик.

Водночас, всі теоретичні роздуми, дискусії та наступна нормотворча діяльність повинні мати своїм підсумком створення сучасної, адекватної до реалій життя і наповненої нормами прямої дії оновленої версії ГК України, яким може стати Економічний кодекс України.

Всі країни світу нині йдуть до розробки одного документа для учасників господарських відносин, на який нанизуються інші законопроекти, зазначила голова Асоціації суддів господарських судів Н. Богацька, адже бізнес має працювати за передбачуваними та зрозумілими правилами.

Як свідчить іноземний досвід, виокремлення господарських (економічних, торгових, підприємницьких) відносин зі сфери цивільно-правового регулювання в окрему галузь правового регулювання має давню історію та було реалізоване як на теоретичному рівні – шляхом обґрунтування вчення про дуалізм приватного права, так і на практиці – прийняттям низки торгових, комерційних кодексів у країнах континентальної Європи.

У науці європейських країн та США розвивається концепція «економічного права» (в українському контексті – господарського права) завдяки комплексності сучасних законів у сфері бізнесу – поєднанні публічних та приватних норм. І хоча у багатьох випадках існує дискусія щодо доцільності окремого комерційного чи господарського кодексу, але ця дискусія у сучасних країнах має винятково теоретичний характер та не руйнує усталену правову систему.

Більшість розвинутих країн Європи, на відміну від СРСР, Росії та деяких інших пострадянських країн, сьогодні мають окремі господарські або комерційні кодекси.

Європейці давно зрозуміли, що у «мутній воді» некодифікованих численних та неосяжних господарських законів дуже легко творити беззаконня. А тому компактизують та систематизують національне економічне законодавство.

Комерційні (підприємницькі) кодекси притаманні європейській правовій традиції, до якої ми прагнемо. Ці кодекси діють в Австрії, Болгарії, Німеччині, Словаччині, Іспанії, Нідерландах, Португалії, Естонії, Латвії, а також США, Південній Кореї, Японії та інших країнах. У 2000 р. перевидано новий комерційний кодекс Франції на заміну кодексу Наполеону. У 2012 р. прийнято новий Комерційний кодекс Туреччини, у 2015 р. – Підприємницький кодекс Республіки Казахстан.

У Бельгії в 2013 р. прийнято достатньо об'ємний Кодекс господарського права, що складається із 18 книг та за структурою надзвичайно наближений до ГК України (загальні положення про господарську діяльність, загальний статус компаній, положення про конкуренцію, захист прав споживачів, безпеку продуктів та послуг, господарські контракти, електронну комерцію, банківську справу та фінанси, право промислової власності, провадження в спеціалізованих комерційних судах тощо).

У Німеччині постійно оновлюється та доповнюється Комерційний кодекс 1900 р. Особливо багато норм щодо публічної звітності, захисту конкуренції та забезпечення свободи руху капіталів запроваджено на початку 2000-х років у зв'язку з процесами євроінтеграції.

У 2014 р. уряд Іспанії представив у парламент новий Комерційний кодекс на заміну старого.

Навіть у Нідерландах, де в 1992 р. велика кількість норм комерційного права перенесли у Цивільний кодекс, Комерційний кодекс продовжує діяти.

Загалом більшість європейських кодексів має своїм предметом регулювання приватно-правові відносини (Австрія, Німеччина, Франція, Іспанія, Туреччина), але в кожному з них є значний пласт публічно-правових норм, якими регулюється порядок реєстрації бізнесу, ціноутворення і конкуренції, порядок контролю та проведення розслідувань конкурентними відомствами, банкрутства, публічна звітність, кримінальна та адміністративна відповідальність тощо. У частині кодексів відзначається превалювання норм

публічного права з одночасною наявністю значного приватноправового сегменту (Казахстан, США, Бельгія). Але в усіх наявних кодифікованих актах у сфері господарської (економічної) діяльності відзначається поєднання приватноправового та публічно-правового регулювання.

Ініціатори декодифікації в Україні намагаються пояснити це тим, що європейські комерційні кодекси ніби є кодексами приватного права, а ГК таким не є. Але вказівка на «приватний» характер сучасних господарських та комерційних кодексів не відповідає дійсності, про що свідчать адміністративні та навіть кримінальні положення цих кодексів, положення щодо безпеки продукції, захисту конкуренції, обмеження цін, транспортних правил тощо. Наприклад, у Комерційному кодексі Франції є розгалужені положення про кримінальну відповідальність за достовірність публічної звітності корпоративних організацій.

Отже, в умовах воєнного стану проект Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період потребує додаткових експертних висновків, комунікацій з підприємницьким середовищем, з науковою, адвокатською та суддівською спільнотами. Винести цей проект на обговорення широкого кола кваліфікованих спеціалістів шляхом проведення парламентських слухань, конференцій, круглих столів та інше, окремо з представниками українського та іноземного бізнесу, інвесторами України.

Це надасть можливість оцінити економічну результативність запропонованої моделі реформування підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного та післявоєнного станів та доцільності заходів саме у такому форматі (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України* (<https://mspu.gov.ua/news/ruslan-stefanchuk-uziav-uchast-v-ekspertnomu-obhovorenni-o-20vlenia-tsyvilnoho-zakona-davstva-dosvid-pravozastosuvannia>); офіційний вебпортал Верховної Ради України (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707; <https://itd.rada.gov.ua/services/Petition/Index/11215?aname=published>); сайт газети «Урядовий кур'єр» (<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/osoblivosti-regulyuvannya-narodni-obrancihochut-z/>); сайт «Газета Закон і Бізнес» (https://zib.com.ua/ua/153714-zakoproekt_6013_sproba_skasuvati_gk_chi_schos_bilshe_-_dum.html; https://zib.com.ua/ua/153791-ce_ekonomichna_diversiya_-_suddi_advokati_i_naukovci_proti_s.html; <https://sud.ua/uk/news/blog/253930-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-kardinalni-zmini-gospodarskoyi-diyalnostichiyi-ruynuvannya>; <https://sud.ua/uk/news/publication/255716-v-verkhovnom-sude-obsuzhdayut-posledstviya-otmeny-khozyaystvennogo-kodeksa-onlayn-translyatsiya>); сайт «Судово-юридічна газета» (<https://sud.ua/ru/news/blog/218783-zakoproekt-no-6013-garmatniy-postril-po-ekonomitsi-ukrayini>;

stefanchuk-podcherknul-cho-otmena-khozyaystvenNogo-kodeksa-ne-privedet-k-likvidatsii-khozyaystvennykh-sudov-i-nauchnykh-shkol;
<https://sud.ua/uk/news/publication/261463-uchenye-obratilis-k-sekretaryu-snb-alekseyu-danilovu-po-povodu-opasNosti-otmeny-khozyaystvenNogo-kodeksa?fbclid=IwAR16tr-ZQB0szBMm1eMHzwHxYe9zjWT6BMeGhPy88PnlT9sIOHn-mg61IXM;>
<https://sud.ua/uk/news/publication/261086-nkreku-schitaet-cho-zakoNoproekt-ob-otmene-khozyaystvenNogo-kodeksa-nelzya-prinimat-v-nyneshney-redaktsii>); сайт ГО «Відкритий ліс» (<https://www.openforest.org.ua/248699/#comment-38152>);
Пленарне засідання Верховної Ради України 12.01.2023 (<https://www.youtube.com/watch?v=0K0nvWtud3c>); сайт політичної партії «Слуга Народу» (<https://sluga-narodu.com/ruslan-stefanchuk-proponuie-modernizuvaty-pidpriemnytske-zakoNodavstvo/>); сайт ГО «Координата» (<https://coordynata.com.ua/koli-naresti-politiki-usvidomlat-cinnist-stabilNosti-ekoNomicNogo-poradku-ta-sudovoi-praktiki>);
<https://coordynata.com.ua/skasuvanna-gospodarskogo-kodeksu-nebezpecna-zakoNdavca-iniciativa>); сайт «ADVOKAT POST» (<https://advokatpost.com/rujnatsiia-systemy-hospodarskoho-sudochynstva-ta-pidniattia-rol-i-tsyvilistychNi-nauky-rezoliutsiia-asotsiatsii-rozvytku-suddivskoho-samovriaduvannia-shchodo-proektu-skasuvannia-hospodarskoho-kodeksu/>); сайт Центра практичної інформатики НАН України (<https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=9695>); офіційний вебсайт Національної Асоціації Адвокатів України (<https://unba.org.ua/publications/print/7706-chi-e-docil-nim-skasuvannya-gospodars-kogo-kodeksu-ukraini.html>); сайт «ПОРАДИ ЮРИСТА» (<https://porady.org.ua/oberezhN-yurydychnyy-chorNbyl>).